

Mladen Jovanović

Prevodjenje i savremena sredstva rada prevodilaca

Translation and Contemporary Translator's Tools

Mladen Jovanović's paper entitled »Prevođenje i savremena sredstva rada prevodilaca« (Translation and Contemporary Translator's Tools) provides a thorough overview of the current possibilities and advantages of computer-aided translation. The paper describes at some length the implications and applications of computer hardware and software in translation work. Furthermore, it offers convincing arguments as to the advantages of computer-aided translation for the translator as well as for the client, and concludes that breakthroughs in the field of computers, such as artificial intelligence, will further enhance the work of translators in the future.

Bez alata nema zanata

(Narodna poslovice)

Jezik kao fenomen, kao karakteristika ljudske vrste koja se razvila zajedno s razvojem ljudske misli, kao osnovno sredstvo za sporazumevanje među ljudima, ima u naše vreme dva pojavna oblika: govor i pismo. Govor je primaran, pismo sekundarno. Govor, još uvek jedini pojavni oblik jezika za većinu ljudi na svetu, jeste primaran – u smislu da je on, pre svega, »prirodan«: univerzalan je, mnogo je stariji, razvio se zajedno s razvitkom svesti, usvaja se automatski, podesniji je za svakodnevnu, osnovnu komunikaciju i, što je za nas ovde važno, čovek se radja sa svim »alatima« koji su mu potrebni za komunikaciju (govorom) i »otvoren« je za jezičku komunikaciju neprestano, i dan i noć, od momenta rođenja pa do smrti.

S druge strane, pismo (sekundarni pojavni oblik jezika) je »veštačko«, izmišljeno. Mnogo je mlađe od govora, nije za osnovnu, svakodnevnu komunikaciju, nije univerzalno, mora se učiti i, što je za nas ovde zanimljivo, zahteva poseban »alat« – ako ništa drugo, onda bar olovku i papir.

Sve ovo, na izvestan način, odnosi se i na prevodjenje i različite vrste prevodjenja. U naj-

većem broju slučajeva, uz usmeno provodjenje – za provodjenje govora – nije potreban nikakav drugi alat osim onoga koji i prevodilac i drugi učesnici u interjezičkoj komunikaciji već poseduju. S druge strane, i najobičnije pismeno prevodjenje zahteva alat. Što su zahtevi u pismenom prevodjenju veći, to je i potreba za odgovarajućim alatom veća.

U ovom radu govoricu o savremenim alatima, sredstvima rada prevodioca. To su, naravno, mikroračunari, razni programi za pisanje i obradu teksta, banke podataka, rečnici, itd. Ipak, bez obzira na značaj ovih savremenih sredstava rada, o njima se ne može govoriti izvan konteksta opštih uslova i ostalih, »tradicionalnih« sredstava rada. Zbog toga želim da podsetim učesnike ovog skupa da je ovaj rad, na neki način, nastavak rada sa skoro identičnim naslovom (»Uslovi i sredstva rada prevodilaca«) koji sam izneo 10. novembra 1984. godine, na ovom istom mestu, na savetovanju »Prevodilac i udruženi rad«. Ovaj rad počinje tamo gde se prethodni završava.

Da se podsetimo. U tom ranijem radu naveo sam šest najbitnijih uslova rada prevodioca:

1. odnos središnje prema radu i radnim zadacima prevodioca,
2. normative za rad prevodioca,
3. blagovremenost dostavljanja radnih zadataka prevodiocu,

4. vrstu radnih zadataka prevodioca,
5. pismenost tekstova s kojima prevodilac radi, i
6. opremljenost radnog mesta sredstvima rada.

Govoreći o sredstvima rada prevodioca, naveo sam:

1. rečnike (jednojezične i dvojezične, opšte i terminološke, rečnike stranih reči i izraza, rečnike idioma itd.),
2. priručnike,
3. enciklopedije (opšte i specijalizovane),
4. knjige, časopise i druge publikacije iz oblasti kojima se prevodioci bave, na jezicima s kojima rade,
5. stručne časopise i knjige s teorijskim člancima o prevodjenju,
6. udžbenike o prevodjenju,
7. banku ili banke podataka, i
8. stručnjaka (konsultanta) iz oblasti kojom se prevodilac bavi.

Danas, posle ravno četiri godine, ovim spiskovima nije potrebno ništa oduzeti. Sve što je tada rečeno još uvek je aktuelno, ali je potrebno dodati savremena sredstva rada: već pomenute mikroračunare, programe za pisanje i različitu obradu teksta, banke podataka itd. Naime, pre četiri godine (neko će se sigurno toga setiti) rekao sam da jedan mikroračunar sa štampačem – a to je sve što prevodiocu treba – košta negde između pet i osam hiljada dolara. Danas, cena odličnog mikroračunara i odličnog štampača za potrebe prevodioca iznosi negde između dve i dve i po hiljade dolara.

Ovo ogromno pojeftinjenje (bez obzira na odnos dolara prema dinaru, jugoslovensku inflaciju i realni pad ličnih dohodaka) učinilo je da ova savremena sredstva rada budu dostupna – možda je ipak bolje reći, dostupnija – i našim prevodiocima, kako samostalnim tako i onima u radnom odnosu. Ovo tim više što smo u našem društvu, izgleda, došli do saznanja da se u 21. vek ne može ići s tehnikom koja je na nivou »štapa i kanapa«.

Da najzad predjem na stvar. Pod savremenim sredstvima rada prevodioca danas se podrazumevaju:

A. Hardver

- A.1. Mikroračunar
- A.2. Monitor
- A.3. Tastatura
- A.4. Štampač
- A.5. Modem

B. Softver

- B.1. Program za pisanje i obradu teksta
- B.2. Program za crtanje
- B.3. Program za slanje i primanje programa i podataka pomoću telefona
- B.4. Banka podataka
- B.5. Rečnici
- B.6. Ekspertni sistem(i)

Da pogledamo sada svako od ovih sredstava ponaosob. Razlog zbog kojeg ih navodimo i opisujemo ponaosob jeste taj što se ona uglavnom i nabavljaju (prodaju i kupuju) posebno. Svaki korisnik, već prema svojim potrebama, ali i finansijskim mogućnostima, nabavlja i sastavlja svoju »konfiguraciju«.

Mikroračunar. Nema sumnje da je mikroračunar, centralna jedinica – kutija u kojoj se nalazi mikroprocesor (čip), memorijski čipovi, disketne jedinice, kontroleri itd. – najznačajniji deo celokupne konfiguracije. Od mikroprocesora zavisi brzina rada (mikro)računara, ali i veličina memorije koja se može »adresovati«. Za ozbiljan rad potrebno je da mikroprocesor bude šesnaestobitni, da radna memorija (RAM) iznosi najmanje 640 KB radne memorije, da računar ima tvrdi disk od najmanje 20 MB i jednu disketnu jedinicu (od 360 KB ili, još bolje, od 720 KB ili od 1,2 MB).

Monitor. Za potrebe prevodioca je monohromatski monitor (zeleni, narandžasti ili crno-beli) sasvim dovoljan. Monitor mora da ima rezoluciju, koja omogućuje najmanje 60 slovnih trakova u redu horizontalno i 25 redova vertikalno. Rezolucija je u uskoj vezi s kvalitetom ekranskog prikaza. Ako kvalitet ne zadovoljava (ako alfanumerici »plivaju« po ekranu), rad s tim monitorom (što će reći, rad s računarom) može negativno da se odrazi i na zdravlje (vid) prevodioca, ali i na kvalitet njegovog rada. Uz savremene računare uglavnom se nude dvanaestopalačni monitori. Uz doplatu od oko 50 dolara (koja se po mom dubokom uverenju isplati) može se dobiti i četir-

naestopalačni monitor, koji je mnogo komotniji za rad.

Tastatura. Kvalitet tastatura – preko kojih se »sporazumevamo« s računarom i pomoću kojih unosimo podatke u računar – onih koje se mogu naći na tržištu Zapadne Evrope, Amerike ili Dalekog Istoka – uglavnom zadovoljava potrebe korisnika.

Štampač. Postoji nekoliko vrsta štampača – izlaznih jedinica na kojima se tekst obrađuje pomoću računara štampa. Treba pomenuti matrične (iglične) štampače, laserske štampače i štampače s lepezom. U ovom momentu, za prevodioca su najinteresantniji matrični štampači s 24 iglice, kako zbog odnosa cena – kvalitet, tako i zbog primenljivosti. Ovi štampači daju otisak koji je jednak otisku pisane mašine (što se postiže i na laserskim štampačima i onima s lepezom), ali i mogućnost grafičkih prikaza (što se može postići na laserskim štampačima, koji su mnogo skuplji, ali ne i na onima s lepezom).

Modem. Modem je sprava koja moduliše i demoduliše izlazni, odnosno, ulazni signal iz računara tako da se on može preneti preko telefona. Pomoću modema prevodilac može da pošalje svoj tekst drugom prevodiocu, ili krajnjem korisniku (ukoliko krajnji korisnik poseduje modem i računar), ali i da se uključi, i koristi se nekom nacionalnom ili internacionalnom bankom podataka iz njemu potrebne oblasti.

Ovim sam završio pregled hardvera potrebnog prevodiocu za ozbiljan, profesionalni rad. Da sad pogledamo softverske potrebe.

Program za pisanje i obradu teksta. Program za pisanje i obradu teksta je najznačajniji softverski paket koji je potreban prevodiocu. Danas se od programa za obradu teksta očekuje da poseduje sledeće kvalitete, to jest, da omogućuje:

1. WYSIWYG (What You See Is What You Get – ono što vidiš jeste ono što i dobijaš) prikaz na ekranu. Drugim rečima, prikaz na ekranu treba da bude identičan s izgledom teksta na štampaču. To se odnosi na vrstu sloga (fonta) – kao što je običan slog, kurziv, masna slova, podvučeni tekst, itd., ali i na broj slovnih mesta u redu i broj redova na strani.

Većina popularnih programa za obradu teksta poseduju, u većoj ili manjoj meri, ovu karakteristiku i programi »sami« – automatski – podešavaju sve, ili većinu parametara, ali samo dok se radi s istom veličinom slova. Kad se veličina slova promeni, potrebno je da korisnik sam interveniše, da preračunava broj slova u redu na ekranu i na štampaču (na papiru) – čime se WYSIWYG na ekranu gubi.

Neki programi, međutim, omogućavaju automatski »prelom« stranice na kojoj se nalaze delovi teksta s različitim veličinama slova, ali zbog toga žrtvuju i klasični WYSIWYG kod tekstova s istom veličinom slova. Jednom rečju, prostora za poboljšanje u ovoj oblasti još uvek ima.

2. Program treba da sadrži potprogram za crtanje ili mogućnost da se crteži urađeni posebnim programima za crtanje uključe u tekst. Ovde se radi o crtanju grafikona, formula itd.

3. Dobar program za obradu teksta (ovde je naglasak na obradi, a ne samo na pisanju) treba da omogućuje različite vrste pretraživanja i zamenjivanja teksta.

4. Pored pretraživanja i zamenjivanja teksta, savremeni programi za pisanje i obradu poseduju i druge osobine: pravljenje glossara, makroa, indeksa, prebrojavanje slova ili reči, spajanje dva teksta u jedan i tome slično.

5. Dobar program za pisanje i obradu teksta treba da poseduje rečnik sinonima (tezaursus), program za kontrolu i korekciju štamparskih grešaka. Većina programa ima ove osobine, doduše, samo za velike svetske jezike. U vezi s ovim treba istaći da su ovi rečnici i programi za korekciju teksta prvobitno namenjeni samom pisanju teksta, a ne prevodjenju, što će reći da su tezaursi jednojezični.

Iako neki od popularnih programa za pisanje i obradu teksta pružaju mogućnost elementarnog crtanja (okvir oko jednog dela teksta i slično), za pravo crtanje grafikona ili nekih drugih tehničkih crteža i prikaza potreban je poseban program za crtanje spojiv s programom za pisanje i obradu teksta.

Programska podrška modema. Da bi se koristio ranije opisani modem za slanje i primanje podataka potreban je odgovarajući pro-

gram pomoću koga se podešavaju brzina slanja podataka i ostali parametri. Bez ovakvog programa nije moguće koristiti se velikim nacionalnim i internacionalnim bankama podataka, niti preko telefona razmenjivati podatke s drugim korisnicima.

Banke podataka. O bankama podataka govorio sam i pre četiri godine, ali u drugom kontekstu. Računarske banke podataka su nešto sasvim drugo. Radi se o podacima obradjenim pomoću računara i sredjenim pomoću računara. Ono što je najzanimljivije jeste da računar u kome se nalaze banke podataka i računar u kome se ti podaci koriste, obrađuju, ne moraju da budu na istom mjestu. Pomoću već pomenutog modema mogu se ti podaci slati i primati svuda gde postoji telefonska linija.

Rečnici. Ovde se misli na klasične jednojezične (i višejezične) rečnike koji se mogu nabaviti u obliku pogodnom za korišćenje pomoću računara. Ovo je relativno nova pojava koju su omogućili noviji mikroračunari s bržim procesorima, s većom radnom i spoljnom memorijom. S razvojem optičkih diskova očekuje se sve veće korišćenje ovakvih rečnika, ali i enciklopedija i drugih »klasičnih« načina za uskladištenje i čuvanje podataka.

Ekspertni sistemi. Ekspertni sistemi su programi u koje je ugrađena veštačka inteligencija i koji simuliraju znanje eksperata, stručnjaka za neku oblast. Ekspertni sistemi u ovom momentu postoje, na primer, za medicinu (pomažu lekarima u postavljanju dijagnoze bolesniku na osnovu podataka iz anamneze unetih u program), ali i u nekim drugim oblastima. Što se tiče jezika, postoje ekspertni sistemi za kontrolu stila, na primer, ali njihova upotrebljivost na ovom nivou razvoja nije velika i svodi se na pronalaženje, u tekstu, datog broja klišeja koji, po mišljenju autora programa, nisu »stilski adekvatni«. Bez obzira na sve ovo, smatram da će u bliskoj budućnosti ekspertni sistemi biti sve više korišćeni, naročito ako dođe do povezivanja saznanja do kojih se došlo u mašinskom prevodjenju i potreba »ljudskog« prevodjenja, što se može očekivati u nekoliko sledećih godina.

Ovim se završava nabrojanje hardverskih i softverskih potreba za opremanje radnog mesta prevodioca savremenim sredstvima rada. Svemu ovome treba dodati i »jugoslovensku dimenziju«: činjenicu da ni računarski hardver ni računarski softver proizvedeni u belome svetu (a tamo se uglavnom i proizvodi), sem retkih i časnih izuzetaka, ne uzimaju u obzir postojanje jugoslovenskih jezika. Ovde mislim na to da se ni na ekranu monitora, ni u štampačima, ne nalaze slova koja postoje u našim jezicima (srpskohrvatskom, slovenačkom, makedonskom), a ne postoje u azbukama drugih evropskih jezika koji koriste isto pismo – latinicu (a o ćirilici i da ne govorimo). Pošto se ovaj problem, ipak, na jedan ili drugi način, može rešiti, i rešava se, smatram da se na njemu ne treba duže zadržavati.

Prednosti savremenih sredstava rada prevodilaca

Nabavka mikroračunara i odgovarajuće opreme (kad se radi o samostalnim prevodiocima), ili opremanje radnog mesta prevodioca savremenim sredstvima rada (kad se radi o prevodiocima u radnom odnosu) nije, niti može da bude, sama sebi cilj. Postoje velike prednosti, kako za samog prevodioca, tako i za naručioca i/ili krajnjeg korisnika prevoda. O prednostima za samog prevodioca najbolje govore izjave onih prevodilaca koji su uspeali da se »osavremene«, a koje se mogu svesti na jednu jedinu rečenicu: »Ne mogu da zamislim da ponovo radim pisačom mašinom!« (Pretpostavljam da više niko ne piše svoje prevode rukom!) U čemu su te prednosti?

Pre svega, u udobnosti i lakoći rada koje omogućuje ova tehnologija. Prevodilac se, dok radi prvu verziju prevoda, može skoncentrisati na sam prevod, a ne na krajnji izgled prevoda (na papiru). Ta prva verzija se može lako menjati, popravljati, dopunjavati. Reč za koju prevodilac ne nadje odmah rešenje može se označiti nekom kombinacijom slova i brojeva koja se kasnije, kad se rešenje nadje, može vrlo lako zameniti. Reči i izrazi koji se često ponavljaju mogu se isto tako pisati u skraćenom obliku i kasnije zameniti punim oblikom.

Druga prednost, naročito kad se radi o prevodiocima u okviru prevodilačkih službi, jeste mogućnost da se prevod lektoriše dok je još na disketi, pre štampanja, i na taj način uštedi i u vremenu i »u papiru«.

Treća prednost su već pomenuti rečnici sinonima i programi za kontrolu daktilografskih (prevodiočevih, u stvari) grešaka. Tako su, u ovom momentu, ti rečnici sinonima uglavnom rečnici opšteg tipa i to rečnici stranog jezika, kao i programi za kontrolu grešaka. Njihovo korišćenje u velikoj meri olakšava rad prevodiocu.

Četvrta prednost (o kojoj se u našoj zemlji može govoriti samo kao o teorijskoj mogućnosti), jeste mogućnost korišćenja najraznovrsnijih banaka podataka, u zemlji i u inostranstvu, kao i mogućnost razmenjivanja podataka izmedju pojedinaca.

Peta prednost koju treba pomenuti jeste mogućnost povezivanja, u jedan dokument, delova različitih dokumenata, ili mogućnost uključivanja jednog dokumenta (prevoda), ili nekog njegovog dela, u drugi dokument.

Šesta prednost odnosi se na krajnji izgled prevoda – na papiru. Kad je prevod urađen i lektorisan, »doteran« do željenog nivoa, on se može »formatizovati« i štampati po želji, uz puno korišćenje izražajnih sredstava pisma (štampanja).

Sedma prednost koju treba pomenuti jeste mogućnost da svaki prevodilac, za sebe, s velikom lakoćom, pravi svoje sopstvene banke podataka, rečnike i glosare, za oblast ili oblasti s kojima radi.

Poslednja, osma prednost jeste činjenica da jedna disketa, u zavisnosti od formata, može da sadrži izmedju 150 i 500 stranica teksta. Tvrdi diskovi, u zavisnosti od kapaciteta, mogu da sadrže i nekoliko hiljada stranica podataka. Čuvanje i kasnije pretraživanje i korišćenje ovako sredene dokumentacije (prevoda ili nekih drugih podataka) mnogo je lakše, u poredjenju s klasičnim načinom čuvanja podataka na papiru u klaserima, registratorima i fasciklama, naročito kad se radi s programima za pisanje i obradu teksta koji daju mogućnost da se uz datoteku (prevod, u našem

slučaju), unesu ključne reči i neki drugi podaci koji će olakšati kasnije pretraživanje.

Sve ove prednosti savremenih sredstava rada nesumnjivo olakšavaju rad prevodiocu. Kakve koristi ima naručilac i/ili krajnji korisnik prevoda? Koji su to razlozi koje treba navesti da bi rukovodilac službe predložio i odobrio sredstva za nabavku ovih sredstava rada?

Prvi i – u idealnom slučaju – jedini i dovoljan razlog trebalo bi da budu prednosti koje sam već naveo. Kako idealnih situacija nema, treba navesti i druge, drugim ljudima razumljivije razloge, koji postoje, ali možda i drugačije formulisati, na drugi način predstaviti ono što je već rečeno. Treba, pre svega, kazati da će se udobnost rada prevodioca pozitivno odraziti (1) na radni učinak prevodioca, kako na kvantitet tako i na kvalitet njegovog prevoda i (2) da će i krajnji izgled prevedenog dokumenta, na papiru, biti u velikoj meri poboljšan. Ova dva dodatna razloga trebala bi da budu dovoljna. Da ih malo detaljnije pogledamo.

O povećanju broja prevedenih stranica nije potrebno mnogo govoriti. Logično je da će se poboljšanje uslova za obavljanje nekog rada pozitivno odraziti na radni učinak (pre svega, u smislu kvantiteta). Mnogo je zanimljiviji drugi deo ove tvrdnje – da će se korišćenjem ovih savremenih sredstava rada poboljšati i kvalitet prevoda. Pitanje je – kako?

Odmah treba reći da mikroračunar nije nikakva čarobna sprava koja će poboljšati mentalne procese prevodioca – a prevodjenje, u svojoj suštini, nije ništa drugo do mentalni proces, koji se odvija u svesti prevodioca dok prevodi – već jednostavno alatka koja olakšava rad i omogućava da se postojeće mentalne sposobnosti prevodioca u potpunosti iskoriste, ali i da se neke ljudske slabosti i nesavršenosti otklone.

Ovde mislim, pre svega, na čovekovu sklonost da ide linijom manjeg otpora tj. manjeg utroška rada. Uzmimo, na primer, prevodioca, s klasičnim sredstvima rada, koji, pošto je preveo i otkucio prvih nekoliko stranica teksta, utvrdi da je neka reč, ili rečenica, mogla da bude mnogo bolje prevedena ili formulisana. Da bi taj svoj prevod poboljšao, morao bi da prekucava već završene strane prevoda

ili da na njima, rukom ili mašinom, vrši ispravke. Čovekova nesavršenost, o kojoj sam govorio, učiniće da izuzev kad se radi o nekom specijalnom poslu, prevodilac prosto digne ruke od poboljšanja svog sopstvenog prevoda. Lakoća s kojom se ispravke i poboljšanja i lektorisanje prevoda obavljaju na računaru »primorace« prevodioca da da sve od sebe, da svaki njegov prevod bude njegov najbolji prevod.

Na sličan način na poboljšanje kvaliteta prevoda utiču i druge pogodnosti savremenih sredstava rada – dostupnost bankama podataka, rečnicima, programima za otkrivanje i ispravljanje daktilografskih grešaka itd.

Da kažem nešto i o poboljšanom izgledu prevoda na papiru koji se može postići korišćenjem laserskih štampača ili štampača sa 24 iglice (ili, čak, štampača u boji). Treba shvatiti, pre svega, da je ovaj izgled prevoda, teksta, na papiru, isto ono što je i pakovanje robe u izlogu prodavnice ili na tezgi samousluge. U vezi s ovim treba napomenuti da se više 40 % postojećih računara u svetu koristi za obradu teksta – upravo zbog mogućnosti koje računar, program za pisanje i obradu teksta, program za crtanje i štampač pružaju za oblikovanje krajnjeg izgleda teksta na papiru koji, sa svoje strane, utiče na krajnji učinak (utisak) teksta (prevoda) na krajnjeg korisnika teksta (prevoda).

Zaključak

Iako u ovom momentu razvoja tehnologije računara i pratećeg softvera nema široko rasprostranjenih programskih paketa, namenjenih prevodiocima, postojeći programi za pisanje i obradu teksta, zajedno s programima za crtanje, sami po sebi, onim što pružaju prevodiocu, po mom dubokom uverenju, opravdavaju za naše prilike prilično velike investicije u mikroračunar i prateću opremu. Ne sme se zaboraviti da je investicija danas istovremeno i investicija za budućnost iz više razloga.

Pre svega, programi za pisanje i obradu teksta, kao i sva prateća oprema – i hardverska i softverska – postaju svakim danom sve složeniji, zahtevaju sve veći stepen obučeno-

sti da bi se mogli pravilno koristiti. Osoba koja nema osnovna znanja iz tehnologije računara, njegovog korišćenja i korišćenja programa za pisanje i obradu teksta, u ovom momentu, može se obučiti za nekoliko meseci. Iduće godine, biće potrebno jedan mesec više, a one posle nje, najmanje još jedan mesec više – i tako dalje, sve dok za nekoliko godina ne dođemo u situaciju kad kursevi više neće moći pomoći. U razvijenom svetu taj problem se ne postavlja u tolikoj ošttrini zato što su mikroračunari mnogo dostupniji tako da nove generacije mladih ljudi u tim zemljama »rastu« s mikroračunarima.

Drugi razlog je više okrenut samom prevodjenju. Treba očekivati da će računari četvrte generacije, na kojima se trenutno radi, zajedno s razvojem veštačke inteligencije i mašinskog prevodjenja, otvoriti nove mogućnosti i za prevodioce, da će u bliskoj budućnosti postojati programi (ekspertni sistemi) koji neće biti samo puki alat, sredstva rada, već i prava pomoć prevodiocima, nešto kao lektor ili savetnik. Ukoliko ovaj razvoj ne pratimo, pa makar i sa zakašnjenjem od nekoliko godina, pa makar i na najnižem mogućem nivou, naći ćemo se u slepoj ulici razvoja u ovoj oblasti, bez mogućnosti da se odatle bezbolno izvučemo.

Treći i poslednji razlog za uvođenje savremenih sredstava rada – kompjuterizacija kancelarijskog poslovanja, kojoj je cilj povećanje efikasnosti poslovanja uopšte – ukoliko ga sami ne uvažimo, biće nam nametnut sa strane, baš kao što se to dogodilo sa šifrovanim oznakama na pakovanju najraznovrsnije robe. Ovim želim da ukážem na potrebu – i mogućnost – da se radno mesto prevodioca opremi savremenim sredstvima rada, koja će se koristiti i za druge kancelarijske poslove. S obzirom na ugled koji prevodioci uživaju, možda bi realnije bilo insistirati da se savremena sredstva rada o kojima sam ovde govorio »nominalno« nabave za neko drugo radno mesto, a da se prevodiocu omoguću da se i on njima koristi.

Bilo kako bilo, stara narodna poslovice o alatu i zanatu pokazuje se još uvek aktuelnom.